

Волкова Галина Вікторівна
викладач кафедри
теоретичної та прикладної культурології
Одеської національної музичної академії
імені А.В.Нежданової
ORCID: 0000-0002-5163-0120
captvolkov@list.ru

ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІСТЬ РИТУАЛУ У ВИБУДОВІ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Мета роботи – виявлення ритуальних стимулів культурних акцій, в активізації культурно-творчих виявлень, у виробленні типологій артефактів як цінностей культурного вжитку у постмодерновому культурному середовищі. **Методологія** дослідження носить культурологічний, комплексний, міждисциплінарний характер і містить такі методи: системний та порівняльний аналіз; суттєвим також є комплексний підхід, обумовлений ритуальною основою культурних процесів. **Наукова новизна:** введено в науковий обіг поняття ритуалознавства в розширеному, науково-актуальному значенні, виходячи зі складеної практики називати цим терміном прикладну обрядоспрямовуючу частину Вед [25]. **Висновки.** Символічність форм європейського мистецтва і ритуалізація творчого акту, що уникає авторської унікальності вираження, утворює спеціальний предмет аналізу, що здійснюється на навчально-методичному і творчо-презентативному матеріалі. Таким чином, цінності людського буття зосереджені в трійчій розрізненні духовного – мистецько-творчого – матеріального, що складає аналогію богословської тріади Дух-душа-тіло/матерія. Феноменологічний принцип ритуалу і ритуаліки базується на зростанні соціальної затребуваності і значущості поза свідомості раціональних вимірів дій і вчинків, за якими стоїть і «релігійний інстинкт» як відміченість «людської породи», і матеріалізація цієї відміченості.

Ключові слова: ритуал, ритуал як культуротворчий чинник, культурні цінності, культ.

Волкова Галина Вікторівна, преподаватель кафедры теоретической и прикладной культурологии Одесской национальной музыкальной академии имени А.В.Неждановой

Феноменологичность ритуала в выстраивании культурных ценностей

Цель работы - выявление ритуальных стимулов культурных акций, в активизации культурно-творческих выражений в выработке типологий артефактов, как ценностей культурного потребления в постмодернистское культурной среде. **Методология** исследования носит культурологический, комплексный, междисциплинарный характер и содержит следующие методы: системный и сравнительный анализ; Существенным также является комплексный подход, обусловленный ритуальной основой культурных процессов. **Научная новизна:** в научный оборот введено понятие ритуаловедения в расширенном, научно-актуальном его значении, исходя из сложившейся практики называть этим термином прикладную обрядонаправленную часть Вед. **Выводы.** Символическая форма европейского искусства и ритуализация творческого акта, избегающие авторской уникальности выражения, образуют специальный предмет анализа, осуществляемый на учебно-методическом и творчески презентативном материале. Таким образом, ценности человеческого бытия сосредоточены в тричном разрешении духовного – художественно - творческого - материального, что составляет аналогию богословской триаде Дух - душа-тело / материя. Феноменологический принцип ритуала и ритуаліки базируется на росте социальной востребованности и значимости неосознанных рациональных измерений действий и поступков, за которыми стоит и «религиозный инстинкт» как отмеченность «человеческой породы», и материализация этой отмеченности.

Ключевые слова: ритуал, ритуал как культуротворческий фактор, культурные ценности, культ.

Volkova Galina, Candidate of national academy of leadership of culture and arts, lecturer at the Department of Theoretical and Applied Culture Studies of the Odessa National Music Academy named A.V. Nezhdanova

Phenomenological ritual in building cultural values

Purpose of the article is to identify the ritual incentives of cultural actions in the activation of cultural and creative expressions in the development of typologies of artifacts, as values of cultural consumption in the postmodern cultural environment. **The methodology** of the study is cultural, complex, interdisciplinary and contains the following methods: systematic and comparative analysis; Also essential is the integrated approach that is determined by the ritual basis of cultural processes. **Scientific novelty.** The concept of ritual studies has been introduced into the scientific turnover in an extended, scientifically relevant sense of the word, based on the established practice of calling this term an applied rite of the Vedas. **Conclusions.** The symbolic form of European art and the ritualization of the creative act, avoiding the author's uniqueness of expression, form a special subject of analysis, carried out on educational-methodical and creatively presentable material. Thus, the values of human being are concentrated in the threefold resolution of the spiritual - artistic - creative - material, which is analogous to the theological triad Spirit - soul-body / matter. The phenomenological principle of ritual and ritual is based on the growth of social demand and the importance of unconscious rational dimensions of actions and actions, behind which there is a "religious instinct" as a mark of "human breed", and the materialization of this distinctiveness.

Key words: ritual, ritual as a cultural factor, cultural values, cult.

Актуальність теми дослідження зумовлена певним посткультурним станом сучасного суспільства, що очевидно відмежовується від часом апробованих традицій. Разом з тим сама штучність (протиприродна спрямованість) позитива людського діяння, що називають культурою, просуває до ідеї вироблення нових принципів, що виходять із початкових підстав буття людей, культурний стрижень якого формувався через ритуальну сферу.

Аналіз досліджень і публікацій: систематика ритуаліки, запропонована Е.Дюркгеймом, доповнена відомостями розробок В.Проппа [13], Ф.Топорова [16], історико-філософськими поясненнями П.Флоренського [18], відкриттями етнологів і зоологів ХХ століття, у тому числі К. Леві-Стросса [8], К.Лоренца [10], В.Тьорнера [17], інтегруючими установками О.Лосева [9] й ін.

Але виділення конкретики механізму ритуалу у виховно-цілеспрямованих заходах, у процесі виділення типологічних показників у мистецько-комунікативних операціях, участь ритуалотворення у

виділенні специфічно культурних цінностей в ряді прийнятого їх переліку в полюсах духовного і матеріального вимірів, - не розроблялася на сьогодні в культурологічних дослідженнях.

Мета роботи – виявлення ритуальних стимулів культурних акцій, в активізації культурно-творчих виявлень, у виробленні типологій артефактів як цінностей культурного вжитку у постмодерновому культурному середовищі. Відповідно до мети дослідження передбачено вирішення наступних завдань: позначити провідні культурнобудівні ритуали, виділені в архаїчному суспільстві й ті що зберігаються в цивілізаційних умовах у вигляді базисних культурних принципів життєдіяльності; виділити в значимих культурних акціях типу державно-емблематичних дій, заяву державної символіки (структура герба, клятви, прийнятих маршів-ходів, вдягання вишиванок, висування державної мови або мов) конкретні ритуальні формули, що йдуть від архетипів і першоритуальної церемоніальності; зазначити, виходячи з логіки класифікації цінностей людського існування, специфічно культурний ряд, зважаючи на межі духовних і матеріальних полярних їх виявлень.

Культурні цінності становлять надбання людського діяльнісного позитиву, будучи від природи своєї спрямованими проти протиродної ж даності на вирішенні ідеально поставлених завдань. Історія свідчить, що первісна людина більше половини свого вільного часу, тобто необхідного для відновлення сил (сон, їжа, турбота про відновлення покоління), витрачалася на – ритуали-обряди [1]. І так зване традиційне суспільство, не охоплюване напруженим зростанням виробництва-споживання, зберігало згаданий ритм. І ще один показник: надвиробництво засобів праці, що в кілька десятків перевищувало потреби первісних племен, що пояснює уявлення про щедрість даріння як достоїнство аристократа (тобто, за етимологією, «кращого») і таланту.

Наведені історичні дані вказують на ідеальну вибудованість людини, у якій матеріальні виявлення від начал регулюються позаприродними потребами. Ще один аргумент – розвиненість саме у людей похоронних обрядів, тоді як весільна та ігрова ритуаліка у тварин, буває, значно перевищує людські виміри прикрашання таких подій. Похоронні обряди як шанування того, що фізично не існує, - ще одне свідчення розвиненості у людей ідеальних вимірів і пріоритетів.

Тому міркування щодо цінностей людського буття культурна історія заохочує починання від первісної щедрості даріння свого часу і сил на ритуальну активність, на вироблення речей, які життєво-бутійно навряд чи затребуються. Звідси – культурною цінністю постає усякий предмет як результат позитивних зусиль людини, оскільки вона спрямована на подолання природної даності чи, як мінімум, на суттєве її змінення (це – «культурна приреченість» людини!)

Але говорячи про цінності людського буття – розрізняють «позитивні чи негативні» значущості об'єктів обочуючого світу для людини, класу, групи, суспільства у цілому, що визначається не їх якими самими по собі, а їх втягнутістю у сферу людської життєдіяльності, інтересів і потреб, соціальних відносин; критерій і засоби оцінки тої значущості, виражувані в етичних принципах, нормах і ідеалах, установках, цілях» [12, с.1462]. Далі цей логічно бездоганий розклад уявлень про цінності людські виходить на класифікації, де розрізняються, за традицією матеріалістично-раціоналістичного підходу, три рівня: духовні, суспільно-політичні і матеріальні [там же]. Уточнюючими стають позиції про позитивні і негативні ціннісні виходи.

В приведеному визначенні визиває певну пошану цього матеріалістичного, у цілому, підходу до троїчної класифікації цінностей, з яких полярні (духовні – матеріальні) цілком збігаються з богословськими їх вимірами. А от «середня» ланка (суспільно-політичні цінності) – визиває напруження у сприйнятті: чому саме тільки це, а куди ділися уявлення про творчо-мистецьку активність людей, яка надихала уявленням про етичні ідеали, про «прогрес», свободу (якраз ті поняття уточнюють уявлення про «суспільно-політичні цінності»). Творчо-мистецька активність від начал асоціювалася з культурою як такою. От і в Україні існує Міністерство культури, в межах організаційних зусиль якого розміщені саме заклади мистецькі – і аж ніяк не політико-суспільні, для цього є Міністерства відповідної спрямованості.

Логіка життя підказує, що саме специфічно-культурні цінності, поєднані із суспільно-політичними установленнями чи відокремленими від них. В широкому розумінні духовними цінностями якраз і розуміють суспільно-політичні нормативи, які здатні «заміщати» релігійні ідеальності – Віра в соціальний, політичний ідеал живила атеїстично орієнтоване європейське суспільство у Новий час.

На сьогодні духовні цінності не можуть відокремлюватися від релігійно-віросповідальних початків, а матеріальні, ясно, охоплюють виробничо-споживну сферу. І саме мистецька сфера, народжена релігійним історичним тлом, але спрямована на матеріалізацію ідей-образів в артефактах, покликає представити ті істинно-культурні надбання.

Даний розклад підкріплюється вищенаведеною в самій класифікації з полярностями духовного – матеріального, - Богословською тріадичністю: Духа – душа – тіло. Тілесність матеріального не визиває заперечень, щодо духовних початків у сьогоднішні не може бути іншого, ніж посилення на досвід Віри і релігійного її наповнення. Тоді саме мистецька сфера апелює до душевності, тобто до посередності між Духовним і матеріально-тілесним виміром. Апеляція до існуючого досвіду державного розподілу управлінських зусиль і до авторитету релігійно-богословського погляду на сучасні диференціації родів і типів діяльнісних, де перша – надихає на виділення як специфічно культурних цінностей

саме мистецьких, ширше, науково-мистецьких творчих звершень, зважаючи на реальну дифузю цих сфер на рівнях від філософського знання до поставангардного «концептуального» мистецтва.

Збережуваність ритуалу як культурного феномену проявляється у відтворенні його в різних видах діяльнісного виявлення, в тому числі у виділеності через нього цінностей людського буття. З них ідеальний ряд – духовні цінності (чи будуть вони визначатися як релігійні здобутки, чи здобутки права та ідеології, детерміновані Віросповіданням релігійного, позарелігійного значення) – постають у функції енергетичного поштовха культурної активності у продуктивно-штучному виробництві. І в цьому сенсі духовні цінності є змістоутворюючою складовою культурних цінностей як таких, оскільки ідеальний їх виток і цілеспрямованість пов'язана з матеріалізацією в предметі творчості, принципово відмінному від даного природою.

Таким чином, культурні цінності зосереджують, по-перше, культурну штучність виявлення, матеріалізуючи в наукових даних («річ для нас») чи мистецьких здобутках («друга реальність») дещо рядоположене з фізичними даностями природи. А, по-друге, культурні цінності відповідають посередництву душевної активності людини, що складає посередницьку інстанцію у співвідношенні духовного і матеріально-тілесного. Матеріальні цінності, будучи одухотвореними ідеальними задатками людської активності, несуть в собі причетність до культурної штучності, у цілеспрямованості своїй зверненні до фізично-матеріального забезпечення виробництва-споживання, складаючи паралель природним даностям в матеріальній явленості і спрямованості тої явленості на задоволення потреб фізичного ества людини.

Ритуал - феноменальний здобуток, що започатковується ідеально-віросповідальними стимулами, але реалізується в матерії діяльнісних проявів, здобуваючи у вигляді результату фізично ж відчуваного психологічного підйому й фізично ж явлених елементів протохудожнього порядку. Так з ідеальних уявлень викладається матеріально відчувана активність, у продуктах якої фігурує психологія душевного підйому і здатності оточувати ці дії штучно виробленими предметами, що символізують-зображають, матеріально подають ідеальні надбання людської спільноти.

З розвитком науково-технічного прогресу і цивілізації, коли у культурі сучасного суспільства відбуваються глобалізуючі процеси, спостерігається одночасно гіпертрофія індивідуальності, - змінюються і форми ритуального оформлення, трансляції накопиченого досвіду і базисних цінностей. Така трансформація притаманна будь-якому суспільству, незалежно від своєї структурної організації та політичного устрою.

Обговорення специфічних якостей і властивостей ритуалу передбачає звернення до питань прагматики. Без особливого перебільшення можна сказати, що питання прагматики є ключовими для з'ясування специфіки не тільки ритуалу, але й узагалі ранніх станів культури. Сучасний дослідник архаїчного і традиційного світогляду з часів Е.Тейлора і Дж.Фрэйзера виходить з чіткого протиставлення практичного і символічного в різних варіантах: раціональне – ірраціональне; функціональне – естетичне; утилітарне – екстраутилітарне тощо. [1].

За суттю справи всі наші спроби розкласифікувати явища на раціональні та ірраціональні підпорядковані прямолінійній схемі, згідно з якою існують два протилежних за своїми цілями і результатами види діяльності. Один з них дає практичний ефект, тобто спрямований на задоволення матеріальних потреб людини. Інший вид діяльності орієнтований на екстраутилітарні цінності символічного характеру. Ця діяльність зазвичай розглядається не тільки як вторинна, додаткова до першої, але і як не обов'язкова, факультативна [1].

Цей уявний парадокс відомий історикам культури. Суть його в тому, що найбільш примітивні у господарському відношенні племена, нерідко перебуваючи на межі вимирання, мали складну соціальну організацію, надзвичайно розроблену систему обрядів, вірувань, міфів. Основні зусилля цих племен, як це не дивно з нашої точки зору, були спрямовані не на підвищення матеріальної стійкості, а на екстраутилітарну сферу, на неухильне виконання всіх обрядів і приписів.

Пояснювати це, як прийнято у релігієзнавців, спотвореним сприйняттям світу, фатальною помилкою, мало б сенс тільки у тому випадку, якби описана картина належала до одиничного суспільства. Але коли таке ставлення до матеріального провадження було притаманне по суті справи всякому примітивному суспільству, то навряд чи мова може йти про випадкову оману. У зв'язку з цим можна послатися і на іншу давно помічену особливість людської культури. Протягом всієї історії людство виділяло для непрактичної, екстраутилітарної діяльності своїх кращих представників. Але якщо це так, «важко припустити, щоб в ній не було органічної необхідності, щоб людство систематично відмовляло собі в життєво потрібному заради факультативного» [11, 3-4].

Показово, що спроби прояснити природу ритуалу, як правило, пов'язані з пошуками місця в просторі, що визначається координатами практичне/символічне і раціональне/ірраціональне. Мабуть першим спробував визначити це місце Е.Тейлор [1, 27]. У ритуалі він бачив суто раціональне явище, свого роду переднауку, з допомогою якої людина робила свої перші спроби пояснення і пізнання світу [там само]. Необхідно зазначити, що зіставлення архаїчних уявлень з глобальними фізичними теоріями не оминуло й вітчизняну етнографію. Досить вказати на напівзабуту, але наповнену цікавими спостереженнями і висновками книгу Богораза «Ейнштейн і релігія» [2]. І взагалі образ первісного філософа-мислителя – один з найбільш популярних в європейській етнографії XIX-XX століть.

Протилежна точка зору про ірраціональність ритуалу, міфу і релігійних уявлень мала своїх прихильників, серед яких в першу чергу прийнято називати Л.Леві-Брюля [7]. У радянській науці теорія Леві-Брюля мала дещо незвичайну долю. З одного боку, вона протягом тривалого часу служила об'єктом жорстокої критики, з іншого – сама теза про ірраціональність ритуальних і релігійних уявлень була активно підхоплена і широко використовувалася не стільки у наукових, скільки в навколонаукових цілях, аж ніяк не сприяючи розвитку і власне наукових поглядів на природу цих явищ [1, 29].

Протягом довгого часу дослідники ритуалу продовжували обговорювати ці ідеї, намагаючись або примирити їх, або поглибити відмінності, або запропонувати своє рішення. Наприклад, відомий дослідник слов'янських старожитностей К. Мошинський пропонував розділити всі обряди на два типи: магічні і субмагічні. Субмагічні – ті обряди, в яких «діяння саме по собі раціональне; магічним воно стає внаслідок того, що об'єкти або властивості об'єктів, яких вона стосується, у дійсності не існують, або існують зовсім інакше, ніж припущено» [23, 268].

Представники школи американського прагматизму вважали, що релігія носить ірраціональний характер і саме в цьому відношенні протистоїть науці. В.Гуд наполягав на тому, що ці явища знаходяться в стані своєрідної додатковості [21, 15]. Релігія мотивує поведінку і допомагає уникнути соціального хаосу, який мав би місце в тому випадку, якщо б образ дій усіх членів колективу був би виключно раціональним. На думку іншого представника цього напрямку, В.Хоуеллса, ірраціональність релігії не заважає їй виконувати функцію, аналогічну тій, яка властива науці: «Люди хочуть задовольнити свої запити і вирішити свої проблеми за допомогою науки, або за допомогою релігії, і якщо наука не завжди має відповідь, то релігія її має» [22, 20].

Підвести підсумок тривалої суперечки спробував Р.Турнвальд: «Не раз вже робилися спроби оголосити мислення і міфи архаїчних народів 'ірраціональними' на протигагу нашому раціональному і логічному мисленню. У двадцятих роках великий резонанс отримала модна теорія 'магічного мислення'. Ця магічна назва повинна була все пояснити. Фробеніус говорив про ранню людину як про *homo divinus*, як про інтуїтивного фантазера, якого він протиставляв нам як 'людям-діячам-знаряддям', 'людям-технікам'. У чому полягає 'магія', або 'чаклунство', щодо психології або техніки мислення, ввічливо замовчувалося. А тим часом будь-який мандрівник, який потрапляв до 'народів природи', на своєму досвіді переконувався, що вони поводяться дуже розумно, нерідко розумніше, ніж європейці» [24, 408]

В основі здійсненої Е. Дюркгеймом унікальної спроби аналізу різноманітних функцій ритуалів як єдиного системно-організованого цілого лежить специфічне розуміння суспільства – реальність *suī generis* не зводилася до суми емпіричних життів його членів. Аналізуючи елементарні форми релігійного життя первісних спільнот, Дюркгейм дійшов висновку, що поділ світу людей на священний (сакральний) і світський (профанський) відтворює відділення суспільства як реальності особливого роду від посястороннього життя цього суспільства. Дуалізм цих двох світів знаходить своє вираження в релігійному культі - ритуалах (обрядах). В основі релігії, за Дюркгеймом, - обожнювання суспільства, а культ як сукупність ритуалів фіксує дуалізм сакрального і профанного світів і спрямований на недопущення їх змішання [20].

Про значення цих ідей Е.Дюркгейма можна писати дуже багато (що і робиться впродовж останніх ста років), але складно заглиблюватися у воістину невичерпні концептуальні складності. Тому варто довіритися виразній цитаті з роботи відомого американського соціолога Рендалла Коллінза, який назвав теорію Дюркгейма «традицією істинного захоплення», в якій ми «маємо справу із взаємодією поверхні явищ і того, що за нею ховається...» [5].

І далі дослідник послідовно розкладає етапи скептичного ставлення до відкриттів великого соціолога:

«На поверхні виявляються символ і ритуал, а в глибині – нераціональне і несвідоме. Ця ідейна традиція зосереджується на темах емоційних сил, моралі, сакрального і релігійного, і проголошує, що саме ці явища являють суть усього соціального. Дюркгейміанці ведуть нас в джунглі, тільки цими джунглями виявляємось ми самі, і з них немає виходу. Б'ють тамтами, нас обплутують ліани і обкочують емоційні хвилі. Це і є те магічне уявлення, яке ми називаємо життям» [5].

Як вже зазначалося вище, докладний розгляд ситуації з вивченням ритуалів у XIX – початку XX ст. дана в книзі видатного французького антрополога Арнольда Ван Геннепа «Обряди переходу» [3]. З метою відновлення історичної справедливості, варто сказати хоча б декілька слів про історика античної Греції і Риму, вчителя Дюркгейма в Ecole Normale, про Нуме Фустеле де Куланж (1830-1889), ідеї якого справили значний вплив на формування поглядів його видатного учня. У своїй грандіозній праці «Стародавнє місто» (1864) де Куланж детально проаналізував роль релігійних ритуалів у створенні та функціонуванні основних соціальних інститутів – від сім'ї і приватної власності до війни і політики [19].

У головному, описаному Фюстелем, церемоніалі, який супроводжувався жертвопринесеннями, молитвами і гімнами, який відбувався в сім'ї перед прийомом їжі, він виділив всі основні риси соціального, які Дюркгейм згодом об'єднав в понятті ритуалу: наявність групи безпосередньо взаємодіючих осіб; наявність загального центру уваги і загальних емоцій; дії, здійснювані не з практичними, але з символічними цілями. Сенс цієї ритуальної дії - конститування групи і надання їй моральної єдності.

На ритуалах, на думку Фюстеля де Куланжа, тримаються місто і політика, навіть війна - головне заняття стародавньої держави - велася з допомогою ритуалів, бо війна між містами (державами) була війною між їх богами.

Ритуал і робота його внутрішніх механізмів добре простежується на прикладі Української революції 2014 року. Події, що розгорталися на Майдані, можна назвати «обрядом переходу»: змінювалася соціальна роль тих, хто живе у наметах, відкидалися старі і з'являлися нові герої, нові культурні цінності часто змінювався зовнішній вигляд (заводили козацькі чуби та вуса), змінювалися імена (звернення до позивних) і одяг (цивільна змінювалася на ритуальну – вишиванки). Були і свої жертви, з подальшим ритуалізованим прощанням. Наукова новизна: введено в науковий обіг поняття ритуалознавства в розширеному, науково-актуальному значенні, виходячи зі складеної практики називати цим терміном прикладну обрядоспрямовуючу частину Вед.

Висновки. Ритуал зосереджує культурний початок людської активності, в якому релігійно-духовний стрижень, стрижень ідеально-суспільних чеснот через посередництво мистецької сфери направляє тіленсно-матеріальну буттєвість. Ритуал визначився від першочасів людства у функції культуротворчих механізмів і акцій, що з них зростають. Подібно породжуваному ритуалом міфологічному мисленню, що демонструє синкретизм раціональних і позараціональних компонентів, форми ритуалу в більш вибудованих або «стертих» проявах, впроваджені у вигляді більш-менш значущих фігур в фоні побудови раціоналістично-цивілізаційних надбань. Творчі відкриття, що здійснюються міфологічним зарядом лінійно-раціонально збудованих операцій розуму, підтримувані ритуалізованими формами процесу творіння і навчання йому. Символізм ритуалу по відношенню до конкретики охоплюваних ним побутових показників становить підставу релігійних і в цілому надпобутово-невиробничо здійснюваних акцій культурно-комунікативного призначення. Міфологічний вихід ритуаліки становить стимулювання творчих рішень і відкриттів, неможливих в раціонально-логічній лінійності, що здійснюються міфологічним зарядом лінійно-раціонально організованого мислення цивілізованого індивіда і відповідних спільнот. Таким чином, цінності людського буття зосереджені в трійчких розрізненнях духовного – мистецько-творчого – матеріального, що збігається із існуючими нормативами державно-управлінських розподілів і складає аналогію богословській тріаді Дух-душа-тіло/матерія.

Феноменологічний принцип ритуалу і ритуаліки, як бачимо, базується на зростанні соціальної затребуваності і значущості поза свідомості раціональних вимірів дій і вчинків, за якими стоїть і «релігійний інстинкт» як відміченість «людської породи», і матеріалізація цієї відміченості, недоступної живим істотам окрім людини – здатність творити світло з вогню і водобувати тонність звукотворення з шуму. Привабливість окультуреного ритуалікою спілкування виявляється у заохоченні відзначених вище специфічно людських рис ідеальної затребуваності. І не праця як така, як це довго захищали матеріалісти від філософії і політики, не раціональна разокремленість предметів, видів, мислительних стереотипів і т.п., як доводили представники «класичної» філософської думки, - але релігіями усіх народів засвідчена цінність цілісного світосприйняття без спеціального розрізнення суб'єкту-об'єкту, колективної і індивідуальної свідомості і, тим більше, свідомого і підсвідомого (що не заперечує усвідомлення ж і вказаних розрізень), - стає тою цінністю, яку визиває ритуалом-обрядом формована психологічно-енергійна єдність людей і всього, їх оточуючого.

Так культурні цінності концентрують культурну штучність виявлення у науково-творчих надбаннях і мистецьких здобутках, що відповідає душевному посередництву у співвідношенні духовного і матеріально-тілесного початків. Матеріальні цінності також одухотворенні ідеальними потенціями людської активності, несучи в собі причетність до культурної штучності, але цілеспрямовані до фізично-матеріального забезпечення виробництва-споживання, тобто тілесних складових людського ества. В результаті констатуємо, що ритуал - феноменальний здобуток, він започатковується ідеально-віросповідальними стимулами, але реалізується в матерії діяльнісних проявів, здобуваючи у вигляді результату фізично ж відчуваного психологічного підйому й фізично ж явлених елементів протохудожнього порядку. Так з ідеальних уявлень викладається матеріально відчувана активність, у продуктах якої фігурує психологія душевного підйому і здатності оточувати ці дії штучно виробленими предметами, що символізують-зображають, матеріально подають ідеальні надбання людської спільноти.

Література

1. Байбурин А. К. Ритуал в традиционной культуре. Структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов. Санкт-Петербург, 1993. 253 с.
2. Богораз В. Эйнштейн и религия. Москва-Петроград: Издательство Л. Д. Френкель, 1925. 53 с.
3. Геннеп А. ван. Обряды перехода: Систематическое изучение обрядов. Москва: Восточная литература, 2002. 217 с.
4. Дюркгейм Э. Элементарные формы религиозной жизни. Тотемистическая система в Австралии. (Введение, Глава 1.). Мистика. Религия. Наука. Классики мирового религиоведения. Антология. Москва: Издательский дом "Дело" РАНХиГС, 1998. 174-230 с.
5. Коллинз Р. Четыре социологических традиции. Москва: Территория будущего, 2009. 320 с. С. 192.
6. Куницина В. Межличностное общение. Учебник для вузов. Санкт-Петербург: Издательство Питер, 2001. 535с.

7. Леви-Брюль Л. Сверхъестественное в первобытном мышлении . Леви – Брюль. Москва: Педагогика-Пресс, 1999. 608 с.
8. Леви-Стросс К. Мифологии. В 4-х томах. Т.1. Сырое и приготовленное. Москва – Санкт-Петербург: Университетская книга, 1999. 406 с. (Книга света).
9. Лосев А. Знак. Символ. Миф. Москва: МГУ, 1982. 480 с.
10. Лоренц К. Агрессия: так называемое зло. Москва: Наука, 1994. 246 с.
11. Лотман Ю. Типология культуры. К проблеме типологии культуры. Учен. зап. Тарт. гос. ун-та. 1967. Вып. 198. 30-38 с.
12. Советский энциклопедический словарь. Москва: Сов.энциклопедия. 1984. 1599 с.
13. Пропп В. Исторические корни волшебной сказки. Москва: Худ.литература, 1946. 347 с.
14. Розов А. Посткультура и высшая мера гуманитарной самозащиты / А. Розов. Москва: 2008. 101 с.
15. Тайлор Э. Первобытная культура. Москва: Издат.полит.лит., 1989. 573 с
16. Топоров В. О ритуале. Введение в проблематику. Архаический ритуал в фольклорных и раннелитературных памятниках. Москва: 1988. С. 26-48.
17. Тэрнер В. Символ и ритуал. Москва: Наука. 1983, 277 с.
18. Флоренский П., свящ. Столп и утверждение истины. Опыт православной двенадцати письмах / П. Флоренский // Столп и утверждение истины. Т.1. Москва : Правда, 1990. С. 3–493.
19. Фюстель де Куланж Н.Д. Древний город / Переводчик: Игоревский Л.А. Москва, Издательство: Центрполиграф, 2010. 413 с. С. 34
20. Юрий М. Социология культуры . Киев: Кондор, 2006. 304 с.
21. Goode, 1951, p.15
22. Howells, 1948, p. 20
23. Moschinsky, 1934, I,s.268.
24. Thumwald, 1951, S. 408
25. Веданта URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/ Веданта](https://ru.wikipedia.org/wiki/Веданта)

References

1. Baiburin, A. K. (1993). Ritual v traditional culture. Structurno-semanticom analysise vostochnoslavanskich ritualov. Sankt- Peterburg [in Russian].
2. Bogoraz, V.(1925). Einstein i religion. Moskva-Petrograd: LD Frankel Publishing dom [in Russian].
3. Gennep, A. van. (2002). Obryady perekhoda: Systematicheskoe izuchenie obryadov. Moskva: Vostochnaya Literatura [in Russian].
4. Durkheim, E. (1998). Elementarnye formy religioznoy zhizni. Totomicheskaya sistema v Australii. (Vvedenie, Glava 1). Mistika. Religiya. Nauka. Classiki mirivogo repigiovedeniya. Antologia Moskva:Izdatskiy Dom "Delo", RANHiGS [in Russian].
5. Collins, R. (2009). Chetyre sociologicheskikh traditsii. Moscva: Territoriya buduyushhego [in Russian].
6. Kunitsina, V. (2001). Mezhlichnostnoe obshenie. Uchebnik dlya vuzov. Sakt. Petersburg: Izdatelstvo Piter [in Russian].
7. Levi-Bruhl, L. (1999). Sverhestestvennoe v pervobytnom myshlenii. Levi Bruhl. Moskva: Pedagogika-Press [in Russian].
8. Levi-Stross, K. (1999). Mifologiki. v 4 tomah. Т.1. Syroe I prigotovlennoe. Moskva - Sankt. Petersburg: Universitetskaya Kniga [in Russian].
9. Losev, A. (1982). Znak. Simvol. Mif. Moskva: MGU [in Russian].
10. Lorenz, K. (1994). Aggressiya: Tak nazyvaemoe zlo. Moskva: Nauka [in Russian].
11. Lotman, Yu. (1967). Tipologiya kul'tury. K probleme tipologii kul'tury. Uchen. Zap. Tart. Gos. Un-ta [in Estonian].
12. Sovetskiy Enciklopedicheskiy Slovarj. (1984). Moskva: Sov. Enciklopedia [in Russian].
13. Propp, V. (1946). Istoricheskie korni volshebnoy skazki. Moskva: Hud.Literature [in Russian].
14. Rozov, A. (2008). Postkul'tura I vysshaya mera gumanitarnoy zaschity. Mosckva [in Russian].
15. Tylor, E. (1989). Pervobytnaya kul'tura. Moskva: Izdat.polit.lit. [in Russian].
16. Toporov, V. (1988).O retuale. Vvedenie v problematiku. Arkhaicheskii ritual v foljklornyh I ranneliteraturnyh pamyatkah. Moskva [in Russian].
17. Turner, V. (1983). Simvol i ritual. Moskva: Nauka [in Russian].
18. Florensky, P., svyash. (1990). Stolp I utverzhdenie istiny. Opyt pravoslavnoy dvenadtsati pisem . Т.1. Moskva: Pravda [in Russian].
19. Fustel de Coulange N.D. (2010). Drevniy gorod. Perevodchik: Igorevskiy L.A. Moskva, Izdatelstvo: Tsentropoligraf . [in Russian].
20. Yuri M. (2006). Sociologiya kul'tury. Kyiv: Kondor [[in Ukrainian].
21. Gyde. (1951) p.15
22. Howells. (1948). p. 20
23. Moschinskii, 1934, I, p.268.
24. Thumwald. (1951). p. 408
25. Vedanta Retrieved from: [https://en.wikipedia.org/wiki/ Vedanta](https://en.wikipedia.org/wiki/Vedanta)

Стаття надійшла до редакції 10.08.2019 р.